

Az emberléptékű dombok költője

Kerék Imre:
Dombos út,
Hazánk Kiadó, Győr,
2009.

A győri székhelyű Hazánk Kiadónál látott napvilágot 2009-ben Kerék Imre *Dombos út* című verseskötete, amely nem pusztán metaforikus, hanem morális értelemben és a költői mesterség fortélyait tekintve is magaslatra vezet a líra tájain kirándulni vágyó olvasót. A hegyek nyers, éles, sokszor sokkolóan vad tájaival és a síkság monoton nyújtózkodásával szemben, Kerék Imre a saját belső tájainak manifesztációjaként is értelmezhető, emberléptékű dunántúli dombság tág terét s egyben erdőkkel és tisztásokkal bélelt völgyeinek simogató tájait kínálja a verseivel definiált lírai közegben.

Az alig több mint száz oldalas kötet sokszínű, de közben mindvégig harmóniára törekvő koncepciója szerzőjének kiegyensúlyozott gondolkodásmódját és mívés „szakmaiságát” dicséri. A költő e kötetbe összeválogatott verseiben sem tud és akar szabadulni a tőle megszokott kötött formáktól, az időmértékes és ütemhangsúlyos versek kombinálásától. A *Dombos út* nem hoz ugyan áttörést Kerék Imre költészetében, formagazdagságát azonban mi sem példázza jobban, mint a kötetben egymást váltó klasszikus szonettek, a három- illetve négysorosok, a jambikus lejtésű stanzák, a virtuóz etűdök, a táncdalok, a limerick nonszensz-versek vagy éppen a miniatűrök sorjázása.

A kötet leggyengébb pontja a nem túl szerencsés borító, amely meglátásunk szerint nem tükrözi a gyűjtemény belső tartalmának érték-gazdag üzenetét. „Stratégiailag” szerencsésebbnek éreztük volna, ha ezen a központi helyen a címadó verset ihlető, s azonos címmel 1923-ban készült Egry-kép másolata került volna elhelyezésre.

A kötetben szereplő százhat vers, három nagyobb ciklusra bontva – *Új versek* (2000–2007), *Versek régi füzetekből* (1958–1977) és *Versfordítások* – úgy illeszkedik egymás mellé, hogy az semmiféle törést nem jelent a versbeszéd által befogott lírai közeg tartalmi egységében. Önéletrajzi ihletettsége mindvégig megmarad. Mert Kerék Imre legújabb kötete minden tekintetben az önreflexív líra csoportjába tartozik. Ebből a megközelítésből – részben revideálva fentebb hangoztatott álláspontunkat – mégiscsak jogosan jelenik meg a szerző fotója a borítón.

A *Dombos útban* a költő a somogyi, dunántúli kötődésen túlmutatva, a tájverseiben megrajzolt harmóniából bontja ki személyes életútjának hullámvölgyeit és „domb-

jait”. A kötet felütéseként is értelmezhető *István király intelmei fiához* című kollázsvers apró részleteiből „ragasztja” egymás mellé a saját tapasztalataiként is értelmezhető, s olvasóinak szánt üzenetét: a hithez való ragaszkodást, a minden ember iránti türelmes humanizmust, valamint a be- és elfogadó szeretet gyakorlását. A költő verséből a nemzetéért aggódó király intelmeivel való azonosulási igény olvasható ki. Kerék Imre az imádságok mintájára megfogalmazott „intelmek” megtartásában látja a boldogság zálogát: „Mindezek nélkül, miket elsoroltam, / uralkodni nem tudhat senki sem, / sem az örök uradalomba jutni” (*István király intelmei fiához*). A imavers végét lezáró „Ámen” utal ennek az általa felismert igazságnak a megkérdőjelezhetetlenségére.

Meglátásait a kötet további verseiben egyfelől a természet szépségét megéneklő ódaszerű doxológiákba csomagolja, másfelől a költőelődöket imitáló poémák megidézésével legalizálja, hitelesíti. Még felsorolni is sok volna azoknak a nevének, akiről kötetében megemlékezik, vagy akiket egy-egy vers erejéig megidéz. Kerék Imre egy lírai légtornász akrobatamutatványának is becsületére való virtuozitással helyezkedik bele az adott költő stílusába, s új gondolati töltettel látja el azok poétikai mondandóját. Az újszerűen megformált gondolat eredetiségének köszönhetően pedig versei önálló életre kelnek, s magasan szárnyalnak a líra horizontján. Nagy László, Weöres Sándor, Balassi Bálint, Csanádi Imre, Áprily Lajos, Buda Ferenc, Nagy Gáspár adják ennek az általa választott széanszerűen megidézett társaságnak a tengelyét, de szán egy-egy verset többek között Szepesi Attilának, Vasy Gézának, Csokonainak és Kazinczyknak is.

„Erdőszélen / berkenye pirosodik, berkenye pirosodik éretten. / Dérharmattól / könnyel a szeme tele, ringadoz a levele – / őz retten. / Őszi sugártól / mézes a táj. / Bele-belecsíp a / vadmadár. / Erdőszélen / berkenye pirosodik, berkenye pirosodik éretten” (*Berkenye – Weöres-improvizációk*).

Kerék Imre költő, műfordító, kritikus, tanár és könyvtáros 2012-ben lesz hetvenéves. Költészetének egyéni látásmódját, verseinek sajátos hangulatát – Alföldy Jenő megállapításával azonosulva – egyfelől a szemlélődő átélésre való képesség, másfelől a képzőművészeti tárgyú alkotások iránti érzékenység adja. A Pécsi Tanárképző Főiskolán többek között rajz szakon is végzett költő festmények iránti rajongása műértő versek sorában jelenik meg. A *Dombos útban* két XVI-XVII. századi flamand festő, Pieter Bruegel és Pieter Claesz, valamint a magyar preraffaelitizmus magyar megtestesítőjének, Gulácsy Lajosnak, továbbá a balatoni táj festőjének, Egry Józsefnek egy-egy festménye is „megtermékenyül” Kerék Imre tolla által. A képek lírai metamorfó-

zison mennek át. A versek úgy lesznek önálló alkotásokká, hogy közben a képekben elmondott gondolatot más technikával görgetik tovább. Így lehetséges, hogy a festmények előtti kontemplatív elcsendesülés egy-egy versben megformált vízióban nyer értelmet. Ennek egészen egyedi darabja a *Kaszakalapálás* című költemény, amelyben a költő szeme előtt a kovácsmester izzadságos munkája múzsai töltetet kap: „s miért varázslatos ez a / monoton kop-kop muzsika. / Mert olyan ez, mint egy kemény / remekbe-formált költemény! / Igen. Figyeld csak! Most megáll, / rövid szünet s zeng újra már / egy sort, aztán megint szünet, / s a sorok rímbe csengenek. / Figyeld szabályosan kimért, / sohasem botló ütemét!”

Kerék Imre mellett, hogy maga is mestere a költészetnek, ízig-vérig műfordító is egyben. De olyan műfordító, aki nem pusztán a nyelvek síkján mozog nagyon otthonosan – lásd a Shakespeare-szonettek fordításához való hozzányúlásban rejlő bátorságot –, hanem a látottakat térben elcsúsztatva, új kategóriákat is teremt. Versében szakralizálja a profánt. A költészet nyelvén, műalkotásként értelmezi a fizikai munkát. Mintegy a líra légnemű nyelvére fordítja le a materiálist. Sorait olvasva, az izmos kovácsmester helyett sokkal inkább egy gyönyörű, meztelen múzsa jelenik meg szemünk előtt az izzó napsütésben, ahogy lány kezei között finomodik a szent anyag, jelen esetben a költészetként értelmezett kasza acélja.

A költő soraiból nem az ünnepek felfokozott ujjongásszerű viháncolása, hanem a hétköznapi megvalósuló idill nyugalma árad. Németh István Péter szerint a költő „mintha egy Balaton-felvidéki vagy akár bakoynyi kert delelő nyugalomával ajándékozná meg szívünket. Pontosan ez a higgadság az egyik legfontosabb jellemzője a Kerék által felidézett világnak.” Ennek egyik oka talán az, ahogy a gyermekkori élményeket nem feledve képes megidézni a falusi világ népies környezetének hangulatát. Ehhez olyan egyedi hangzással csengő szavakat használ, mint a tarajlik, juházik, babirkál, stb. Ezek nem a folklorisztika, hanem a valóságos, bár a nyelvünkben már lassan kiháló, ámde annál találhatóbb népi találékonyosság humoros kifejezőmódján teszik plasztikussá a megénekelte eseményt. Berecz András meséinek nyelvi környezetébe illő „ízket” vélünk bennük felfedezni.

A kötetben egyébként valami pókháló-finom erotikus szál is végigvonul. Ez azonban sohasem a nyers hús, sokkal inkább a mitológiai tájak kerekded formáiban tárulkozik ki előttünk. *Nyár* című versében mintha valóban a múzsák lakóhelyére, a lány helikoni dombok közé tévedtünk volna: „Lány kerek táj. Mint meztelen nők, / sütkeznek a dombok itt. / Puha combokat, feszes emlőt / idéz-

nek telt vonalaik.” Egy másik helyen, a *Hazafelé* című versében is hasonló látásmód érvényesül: „karcsú sudár jegenyék blúzában / pajkos kamasz-kedvű szél matat”. A felhőtlen boldogságban rejlő időtlenség fogalmazódik meg ezekben a verseiben: „de a szívem könnyű mint a léggömb / mit libegtet tenyerén a szél / felhők farát bök-dösi a kedvem / piros tornya föl az égig ér” (*Hazafelé*).

Nem mehet el azonban említés nélkül a kritikus a kötet másik jelentős motívuma, a fájdalom, a fájdalmas emlékezés mellett sem. Az idősödő költő egy-egy vers erejéig családjának már elhunyt tagjairól emlékezik. Ott áll édesanyja sírjánál, ahol minden „faltól-falig sírás, / őrlő szűmagány,” (*Halottak napján*, 2005). Eltűnődik korán elvesztett édesapja nélküli gyermekkorán, hol „...a sebzett lélek ágán / az apátlan kölyökkor bánata” csüng (*Minden fájdalom ami volt*). Szeme előtt megjelenik nagyapja elárvult présháza, amelyben az öreg „Emléke zöld ágra / akasztott tarisznya”-ként realizálódik (*Nagyapám*). S megrázó az a kép is, amikor a „vadlúd-sírásos” estéken nagyanyja alakját idézi (*Nagymama*). Kerék Imre azonban nem ragad le a nosztalgizáló szomorodás pasztellszíneinél, számol saját, még hátralévő, s egyre fogyó idejével is: „a körte megrohad mind / kútba ugrott a nyár / sárga füvek közt csorba pléhedény / tűnődik az idő // jöhet hűvösen villogó / szerszámaival a tél / szép lesz ha majd jászola mellől / a tavasz csikáját eloldja” (*Jöhet villogó szerszámaival*). A strófa végi, eloldott csikóként ábrázolt tavasz a feltámadás üzenetének katarikus, felszabadító élményét hordozza. Nem lehet nem észrevenni Szép Ernő *Április* című versével való párhuzamot: „Nyargalt mint kiscsikó a szél”. Ugyanaz a felszabadultság érzés, ugyanaz a reményteljes, ujjongó öröm.

A kötet címadó verse lapidáris tömörséggel fogalmazza meg a mindannyiunkat leginkább érdeklő kérdést az emberi élet értelméről. „Ez az út / hova fut? / kanyarog az alkonyatban / akár egy pentaton dallam, / míg a dombtetőre jut” (*Dombos út*). Az Egry-képet nem feltétlenül szükséges ismernünk a vers megértéséhez, mégis szinte látjuk magunk előtt a poros falusi utacskát, a zöld, a sárga és a barna színek keverékében játszó, s egymásra kacsintó szántót és égboltot, ahogy közrefogják az apró települést. A versben feltett kérdés azonban sokkal messzebbre mutat a szokványos tájköltészetben rejlő üzenetnél. A köznapi valóság tényei átpoétizálva, átértelmezve kapnak új jelentőséget Kerék Imre lírájában, s általa máris a valós emberi élet kanyargós, dombos útján találjuk magunkat. A költő azonban nem hagy minket bizonytalanságban. Az első strófa – nem pusztán költői – kérdésfelvetését a második versszakban saját maga válaszolja meg: „Eltűnik a végtelenben, / a sűrűsödő homályban / messzehagyva a falut” (*Dombos út*).

Az egyelőre ugyan még homályos, mégis a földi létet messze magunk mögött hagyó, végtelenben való „elmerülés” lehetősége, a fentebb már említett feltámadásba vetett hit élménye áll előttünk e sorokban (is).

Talán a költői játékoság megnyilvánulása, vagy csak a kritikus túlzottan tekervényes fantáziájának szüleménye az „Ott, hol az a két fa áll:” sor és a somogyi Háromfa, mint szülőhely párhuzamba állítása?! Nem hisszük, hogy így lenne. Kerék Imre nem pusztán földrajzilag hagyta maga mögött szülőfaluját, hanem lírájában is képes volt túllépni a „földhöz-ragadtságon”. A *Dombos út* mint dombos út – korábbi felvetésünket megerősítve – a költő saját életútjaként is felfogható rendhagyó curriculum vitae. S mint ilyen, alig tizenkét sorban mondja el a költő és minden ember életének határterületeit: a születést, az örömet és a bánatot, a halált és a feltámadást. Az „önéletrajz” végkicsengése azonban feltétlenül ez utóbbi eseményen van. Ezt erősíti a kötet hátsó borítóján, mint egy ráadás-versként elhelyezett *Dal* című költemény is, amelyben a költő már nem pusztán a dombtetőre, hanem egyenesen az ég felé vágyakozik: „holdba-nyújtózó fa lennék”. Talán nem elfogultság részünkről a kijelentés: az lett, s nem csupán egy versben, hanem egész költői életútjában.

Bartusz-Dobosi László

„Életük mire ment rá?”

Serfőző Simon:
A magunk szárnyán,
Antológia Kiadó,
Lakitelek, 2011.

Serfőző Simon költészete *könyörtelen*. Ez a jelző jut eszembe, amikor új verseskötényét először végigolvasom. A versek könyörtelensége több forrásból táplálkozik: jelenti egyfelől az etikai dimenzióban megmutatózó könyörtelen hűséget egy költői táj iránt; másfelől a népi irodalomhoz – melynek jeles alkotóihoz családtagokként fordul a lírai én, mintha falusi szóbeszéd őrizné emléküket –, a népi kultúra világvépehez, témaválasztásához, motívumaihoz és formavilágához való könyörtelen ragaszkodást, ami konokságával, megingathatatlan lelkiismeretességével, pontos megfigyelésével vágja szemünkbe a vidéki Magyarországra, s talán az egész magyarságra jellemző létállapotot. Ama *harmadik könyörtelen* pedig, a helyzetet sötét tónusban festő valóságábrázolás úgyszintén a nagy elődök, az emlegetett Illyés Gyula, Veres Péter, Móricz Zsigmond,

Szabó Pál, Sinka István hagyományába illeszkedik.

De Serfőző kultúrtája elvontabb horizonton boltozódik, mint azoké a népi íróké, akik művészetüket társadalomjobbító gondolatok és mozgalmak serkentésére is használták. A *használat* persze korántsem jelentette, hogy a mű egy afféle – mára divatosná vált fogalommal élve – *single issue* mozgalom indulóját fűjja, hiszen a népi írók legnagyobbjai – akár a szociográfiák mestereit, akár a költőket vesszük számba – a lét valamennyi rétegéig végeztek mélyfúrásokat, s egyszerre munkáltak meg sokféle stílusirányzatot, hogy kezükre álljon: Illyés realizmusa az avantgárdot szelídítette meg, Sinka balladáiban pedig a szimbolizmust, vagy az ún. primitív kultúrát a magaskultúrába oltó, az emberiség atavisztikus ősképeit felidéző technikákat legalább akkora tökélyre vitte, mint a nyugaton is ünnepezt költők és képzőművészek. Serfőző konkrét „reformprogramot” nem sugall, még áttételesen sem, a verseiből kirajzolódó paraszti világ pedig a lehető legnagyobb mértékben absztrahálódik; elvonatkoztat a mindennapi tapasztalatságtól, hogy végül egy jellemzően megragadható tárgy viszonyrendszerébe sűrűsödjön, olyan kifejezőmódok felé is nyitottan, mint – talán merész a képzettársítás – a konceptuális művészet. A serfőzői kultúrtáját már a nagy elődök művelik, nemesítik, s nem a paraszti életforma eszközei, melyek dologtalanul hevernek szerteszét, épülnek be a termőtalajba, s nem funkcionalitásuk, hanem a valamire – családra, természeti erőkre, a létezés megmásíthatatlan abszurditására – való referencialitásuk a lényeges.

A sötét színeket és a tárgyias költészethez közelítő, leíró beszédmódot, a takarékos stílust; a szigorú, lekerekített és „élükre vasalt” kijelentéseket azonban drámaian ellenpontozza a költői én állandó pozíciókeresése, a valóság-elemek domesztikálása, beemelése a személyiség, a közösség identitásába, valamint a transzcendenciába. Valamennyi kifejezés működésbe lép a létezés minden rétegében, a belső és külső idő különféle síkjain. Az én és a közösség, a tárgyi környezet és a kozmosz folytonosan átalakuló viszonyrendszerét kiismerhetetlen erők befolyásolják. Személyes környezet és világegyetem, egyedi és általános anélkül kapcsolódnak össze tágas és újszerű metaforákba, hogy viszonyuk harmonikus volna. Harmónia helyett az egymásra utaltság tehetetlenségi együttathatója mozgatja a költői univerzumot. A családi relikviák, a munkaeszközök, a ruhadarabok nem tartoznak hús-vér emberhez; használaton kívüliek, funkciótlanok, értelmetlenek. Rozsdás kapák, nyikorgó ólajtók elhagyott világába csöppenünk, ahol a tárgyak megszemélyesülnek („a járda elóvataskodik hátra”; „a kamrába benyit félve az ajtó”), a személyes jelenlét hiánya miatt mégis inkább *elszemélytelenednek*, mert derelinkválód-